

Det legende menneske

- om livet som et rent gedemarked eller et guddommeligt cirkus....

af John Engelbrecht

Legen er den vigtigste kulturfaktor

Al leg er lykkelig erindring, hvor mennesket påny bliver mindet om sin oprindelse. Al lykkelig leg rummer et glimt af Paradis, af fuldkommenheden. Legens inderste væsen er åbenhed og uskyldighed, samt evnen til at begejstre og rive én med. Legen fører for en stund til genforening med det, der er større end os. Derved er legen grænseoverskridende, men samtidig noget der går forud for alt andet, en primær livskategori, en helhed der omslutter os, en suveræn livsyttring. Legen er udtryk for en livskvalitet, som udvikler evner for livet videre fremover, hvor legen bliver livsnerven i al kreativitet. Netop fordi legen adskiller sig fra det »virkelige« liv, kan det overskride den givne virkelighed og skabe noget nyt. Derved er legen en kulturfaktor, ja, den vigtigste kulturfaktor overhovedet.

Legen betragtes af mange voksne som overflødig, ja, som noget der ikke primært er nødvendigt, men kun sekundært. Først i fritiden betragtes legen som legitim, d.v.s. som noget værdifuldt på anden hånd. Men legen rummer en fortryllelse, og når legens væsen fylder arbejdet, »går det hele som en leg«. Da slår legens uforpligtethed over i dyb alvor, hvor vi fascineres af de særlige højder af skønhed og hellighed, vi da bevæger os opløftet i. Legen er altså ikke kun en mindreværdig fritidsbeskæftigelse, men kan rumme en fuldbyrdelse eller fuldendelse af vores daglige gøremål, som giver livet en særlig fylde og kulør. Legen minder os om vore rødder, tilhørsforhold og rodfæstethed, fordi legen har symbolværdi og knytter os til sociale og åndelige relationer. Legen rummer elementer af spænding, kontrast, opslugthed, ligevægt, variation og skønhed. Legen både binder og løser op. Den kan holde os tryllebundet, men også gøre os fri til at sanse og leve på en anden måde.

Leg og livshistorie

Den måde, legen indgår i og former et menneskes livshistorie på, er altafgørende. Den er nøglen til forståelsen af **det hele menneske**, som vi kan stræbe mod i det uendelige, men aldrig opnå endelig. Lad mig fortælle om legens betydning i mit eget liv, hvorfor det var, er og forbliver det vigtigste for mig. Med eksempler fra gymnastik og gøgl, idræt og arbejde, fodbold og filosofi.

Jeg var vild med at lege. Mine forældre fortæller, at før jeg kunne gå, sad jeg en sommer i kravlegården udendørs. Skorstensfejeren satte stigen ned i kravlegården og klatrede op til skorstenen på vort ret høje hus. Da han vender sig om, står jeg lige bagved ham. Han bøjede sig ned og løftede mig forsigtig op for at bringe mig i sikkerhed. Det næste mine forældre fortæller, er, at jeg prøvede at klatre op ad gardinerne i stuen. Klædefabrikkens høje skorsten på nabogrunden blev også besteget i min drengetid, men med lidt af et chok til følge, idet en af de øverste jernstivere sad helt løs, og jeg var

ved at styrte ned, men genvandt mirakuløst balancen. I efterårsstormene kunne ingen finde mig, for da sad jeg i toppen af havens højeste træer og gyltede med i stormvejret.

Ellers var sofaen en pragtfuld tumleplads til hovedspring. Ofte blev der leget gymnastik med bukspring over søskende i stuen eller, når vi var alene, alle møbler rykket ud på gulvet, og så gjaldt det om ikke at røre ved jorden, ganske som »sørøverleg« senere i gymnastiktimerne, som måske har været det, de fleste husker, som det sjoveste i disse timer. På græsplænen eksperimenterede jeg med forskellige former for spring, og lærte efterhånden at slå en saltomortale så let som ingenting. Hos en ældre ungkarl, der iøvrigt fik gadens første fjernsyn, fandt vi børn et fristed. Han arrangerede forskellige kapløb og cykelløb med præmier, og det var også på hans garage, at nogle af os prøvede at få vor første selvbyggede flyvemaskine i luften med os selv ombord. Men det blev et brat styrtedyk med alvorlige skrammer. Cirkus, artisteri og gøgl, som vi - gadens børn - arrangerede, blev et stort trækplaster. Plakater blev sat op overalt i byen. Min bror lå på ryggen på knuste ølflaske-glasskår med gadens største dreng stående ovenpå. Forinden havde vi dog for at sikre applausen smurt hans ryg ind i tomatketchup. Et klovne-nummer mislykkedes dog, idet et æg blev kastet mod en person, men ramte forbi, og publikum krævede nu, at stykket skulle tages om igen, for man ville se ægget ramme personen. Der blev så 5 minutters pause, indtil et nyt æg købt via entreindtægten var fremskaffet, så publikums forventninger kunne indfries.

Legen opfinder uendelige nye udfoldelsesmuligheder. Den lokale jernbane blev benyttet til flere ting. To-ører blev lagt på banesporet, så de blev så store som femører, hvilket var en fordel, når der skulle købes slik for dem. Ølkapsler blev helt flade. Jeg har selv lagt ølkapsler på sporet ca. 1 km lang. Toget blev iøvrigt overfaldet af os som en flok vilde indianere, efter at det var standset p.gr.a. en barrikade, vi havde bygget tværs over banen. Hen over toget rakte nogle høje træer, hvor nogle så sad, og lod kampestenene falde ned på taget af toget, samtidig med at toget blev angrebet af indianere med vilde skrig. Drengestreger som fik politiet og lovens strenge hånd med advarsler tæt ind på sig. At gå i armgang under togbroen over åen med 10 meter under sig og toget netop passerende ovenpå, var en yndet mandighedsprøve for vi drenge.

At sejle i en barnevognskasse var en vanskelig ting, men det kunne lade sig gøre. Der var ingen grænser for fantasien, når det gjaldt om at bygge både til at sejle i åen med. Cykelhjul i forskellige størrelser blev savet over, hvorefter trælistebånd blev påmonteret og derpå overtrukket med en pressenning. Mange modeller med hånddrevne hjuldamperskovle måtte opgives. En lang stige med gamle oppustede bilslanger under var en fin båd til 4-6 unger. Tømmerflåder var altid en succés. Mens en appelsinkasse med mig i trukket i snor af drenge på den anden side af åen gik under midtvejs ude, så jeg måtte redde mig i land ved hundesvømning. At grave ned til grundvandet var en særlig fornøjelse, især når vi lavede faldegrave i forbindelse med bandekrig, der førte os gennem kloakledninger, huler i skrænter og træer til det tilbagevendende opgør med »de andre« omme fra byen, som på et tidspunkt var langt over hundrede drenge bevæbnet med slangebøsser, tornekæppe, flitsbuer og selvkonstruerede våben. En nærmest zigeunerlignende olding i nærheden, som lå på en madras stablet op på trækasser i sommertiden, hvor han fordrev tiden med at skyde gråsprurve, som han ristede og spiste som delikatesse, fik jeg kaldt til hjælp. Med det resultat, at da han ankom og udstødte et uhyggeligt skrig, mens han skød vildt med sin luftbøsse hen over hovedet på »de andre«, så flygtede de. Det var timer, som aldrig viskes ud på erindringens mindetavle.

I vinterens snevejr gemte vi os i store papkasser, hvormed vi rutchede ned ad viaduktens stejle skrænter tværs igennem tjørnebuske og krat for derpå at standse lige før den dybe bæk nedenfor - eller i værste fald rutche ud i den. Store trækvogne med gummihjul (fra slagteriet) blev brugt til at lave dødsførsel med ned ad viadukten. Masser af børn på, som klamrede sig fast, røg efterhånden af i forskellige sving undervejs nedefter. Samlestaldens hølofter med sprittere eller farende svende, kartoffelcentralens store lagerrum, hvor vi sprang rundt på kartoffelsækkene, slagteriets mange steder og klædefabrikken var fristeder med legemuligheder i weekender og om aftenen, så ingen behøvede at kede sig. Indsamling til produkthandleren af jern, blik, glas, kødben og meget mere gav altid ekstra lommepege. Det fritstreffende drengeliv i eng og skov uden kontrol af voksne, medførte, at jeg en dag kom til at lukke for en sluse uden at kunne åbne den, hvorpå et større skov- og engområde blev oversvømmet. Vi brændte tit bål og stegte fisk, kartofler eller ristede kastanjer i ilden. Uforsigtig omgang med ild medførte, at en eng afbrændte, uden af vi børn kunne få det slukket.

Ved Sct. Hansfesterne blev al nytårets ubrugte fyrværk puttet ind i en udstoppet heks, som så futede af med raketter og skyts i alle retninger ind blandt publikum, som sprang for livet. At afspærre kanalen og fange fisk med hænderne, at slynge sig ud over kanalen med fare for at blive hængende, at plukke vilde æbler, jordbær og blommer på de mange friarealer gav altsammen rige muligheder for forskelligartede oplevelser. Men ved siden af vintertidens gymnastikhold var det fodboldens magi, der efterhånden helt tryllebandt mig. Og drengetidens eventyr gled over i ungdomstidens altopslugende fodboldinteresse.

Zen-buddhistisk fodbold

Min første læderfodbold var en gammel udslidt læderbold med snøre, men uden slange i, så den blev fyldt ud med græs, og var dejlig blød at spille med. I baghaven blev der udgravet en fodboldbane på størrelse med en håndboldbane og med to mål, som vi flækkede sammen af gamle brædder, ligesom vi selv flettede to fodboldnet af forskellige snorestumper. Det var alle tiders tumbleplads for gadens børn, som samledes flittigt for at spille fodbold. I aftentimerne spillede jeg ofte alene op ad en mur, når jeg ikke var til træning eller spillede turneringsfodbold, og her begyndte jeg at jonglere med bolden. Jeg læste, at den ungarske fodboldstjerne Puskas kunne jonglere med en fodbold 400 gange uden at bolden rørte jorden. Min egen rekord blev på 962. Bolden kunne ligge stille på hovedet, mens jeg i fuldt fart kunne løbe en fodboldbane rundt flere gange. Engang jeg blev syg og lå i sengen flere dage, bandt jeg 1 og 2 kilo's vægtlodder til benene og lå og løftede dem for ikke at komme bagefter i træning. En lille gummibold med bukse-elastik i eller med et langt stykke ventilgummi i kunne jeg sparke til, når jeg gik til og fra skole, for så kom bolden tilbage. Før jeg faldt i søvn lå jeg i sengen og nikkede til bolden, der som regel lå ved siden af min hovedpude.

Efterhånden blev mangfoldige detaljer opøvet. At sparke i en bold så den skruede og kom tilbage, mens jeg vendte mig rundt en hel omgang for så at sparke til den igen i en uafbrudt række, var en god øvelse. At løbe med ryggen til målet og pludselig svinge sig om og skyde bolden i målet var en anden detalje. At lægge bolden død mellem maven og låret og foroverbøjet løbe bolden i mål, uden hænderne rørte ved bolden, lykkedes også nogle sjældne gange. Den detalje er vis aldrig set før og måske heller ikke siden i fodboldhistorien. At snurre sig rundt om sig selv mange gange i fuld fart med bolden mellem benene, som drejede man rundt på en tallerken, var en fortræffelig finte,

men lykkedes heller ikke altid p.gr.a. svimmelhed. Jeg så Puskas på Odense stadion ude fra hjørneflaget saksespærke bolden baglæns over sit eget hovede ind i modstandernes fjerneste målhjørne. Og det løb mig koldt ned ad ryggen. Selve fodboldfællesskabet, sammenspillet og samværet gled for mig, desværre vil jeg nu sige, i baggrunden til fordel for min interesse i filosofi og mystik, herunder særlig zen-buddhisme, hvor idræt ikke er en konkurrencesport, men en skoling i opmærksomhed, en øvelse i fordybelse og bevidsthedsudvidelse.

På det lokale serie 1-hold og på talentholdet blev det med at vinde eller tabe efterhånden ligegyldigt for mig. Det vigtigste var legen og trylleriet med den magiske kugle. Jeg kunne gribe mig selv i at tænke, hvor meningsløst at løbe rundt efter bolden i stedet for at prøve at gøre fodbold til en kunst, hvor det vigtigste ikke var at vinde over andre, men i første omgang at vinde over sig selv og overskride sine egne grænser. Her blev jeg hurtigt en ensom og fremmed fugl - af forståelige grunde. Da jeg begyndte at læse i Århus stablede vi et hold på benene af gamle »stjernespillere« fra min hjemby samt andre interesserede. Og her blev det muligt for nogle af os at spille zen-buddhistisk fodbold i turnering til stor forvirring for andre og megen morskab for os selv, idet vort formål ikke så meget var at vinde, som at få en god oplevelse ud af det. Nogle af principperne var følgende: Det afgørende er ikke i hvilket mål, du sparker bolden ind, men at det gøres på en måde, så det ikke kan gentages. Det individuelt egenartede var højst prioriteret. Holdet var til for den enkeltes frie udfoldelse, af sjove eller elegante detaljer, som i samspil førte til herlige oplevelser af det uventede, improviserede og helt spontane. Det fuldstændigt uberegnelige, det overraskende, artisteriet og gøglet gav mange topoplevelser, men balancerede også på en vanskeligere grænse, hvor det helt anarkistiske godt kunne få overhånd, eller ego-tripperne køre det ud i et asocialt spil og en asocial holdmoral. Men som eksperiment var det både underholdende og tankevækkende, fordi det satte focus på et ømt problem. Nemlig legens dimension, som syntes at forsvinde jo mere konkurrence- og præstationsmotivet kom i forgrunden, hvor det eneste der talte, var points og placering.

På det tidspunkt udgav jeg et lille zen-buddhistisk tidsskrift »Vindklokken«, og en del på holdet delte da også mine synspunkter, og spillede bevidst eller ubevidst, hvad jeg vil kalde zen-buddhistisk fodbold, og selvfølgelig også kaldte det dengang. Ja, jeg forfattede tilmed instrukser på en del sider om det, jeg mente måtte udgøre principperne for zen-buddhistisk fodbold. Holdet eksisterede med stadig skiftende afgang og tilgang af medlemmer i over 10 år. Jeg selv flyttede efter et par år til København, men var som regel gæstespiller på holdet, når jeg var i Jylland. Den vægtløse svæven i fodbold og meditation blev et spændende område for mig. Men også orientalske idrætsformer og kunstformer, aikido, jiu jitsu, judo, Bushido, bueskydning, meditativ distanceløb, yogateknikker, kropsterapier, tempeldans, tai chi, kalligraftegning, te-drikningsceremoni, kinesisk landskabsmaleri, meditative naturvandring. Måske er jeg den eneste fodboldspiller, der har spillet fodbold med specielt håndlavede Mandala-mønstre påsyet mine fodboldstrømper, for at få den rette koncentration til at sparke rigtigt til bolden. (Mandala er et østligt centrerings- eller meditationssymbol). Orientalisk musik og Mikro-Makro var krydderi blandt meget andet f.eks. røgelse, åndedrætsøvelser og hellige lydstavelse, kort sagt Den Østlige Bølge.

Fra at skyde bolden i mål til selv at finde sit livsmål er en lang vej. Men den usynlige røde tråd, der går igennem det hele, er og forbliver legen. Legen er livsnerven i al idræt, og den inderste væsenskerne i al kreativitet. Men på vejen fra barn til voksen forsvinder legen tit. Det var vi nogle, der modsatte os. Poul Bjerre siger: Vi har taget arbejdet ud

af børns verden og legen ud af voksnes! Hvis legens dimension fortrænges helt af eliteidrættens, så dør den folkelige idræt. Men det legende menneske vender tilbage gennem disse års kolossale interesse for gøgl. Konkurrenceidrættens præstationskrav undertrykker det legende menneske. Kun gennem legen udtrykker det hele menneske sig.

Find klovnens i dig selv

En dag midt i de støvede bøgernes verden syntes jeg, at jeg var vist ved at blive for grå og kedelig. Jeg valgte at tage på et klovn- og artistkursus hos en amerikansk klovn. Det satte gang i meget. Jeg tog videre på et andet gøglerkursus senere, som også gik ind i mig, så jeg turde begynde at overskride de grænser, der er en hæmsko for os. Det førte videre til, at jeg turde gå igang med at lave nogle trylleshows på amatørplan for børn på sommermarkeder og i andre sammenhænge. Rent teknisk gjorde jeg ikke ret meget ud af at kunne det artistiske, men det der forblev som noget vedvarende, var den holdning, der gik i dybden som en livsindstilling, at klovnens er en person i enhver af os, som måske ikke får lov at komme frem, fordi andre personer lever vort liv, og fordi vi er programmeret eller styret af vaner, fordomme eller andres tanker. Find klovnens i dig selv! Tag humoren alvorlig! Dø af grin! Og bliv et nyt menneske!

Klovnens eller gøglerens tangerer det guddommelige i os. Derfor er enhver ægte gøgler altid en **»gøgler af guds nåde«**. Klovnens lever i en evig undren for at kunne give udtryk for det, som ingen ser, men alle kender fra sig selv. Klovnens afslører de glemte sammenhænge, de fineste nuancer og får os til at le af os selv. Klovnens kender vort indre bedre end os selv. Jeg arrangerede et Troubadour-kursus på en højskole for **»frie fugle, farende svende og andet godtfolk«**. Det var i det store og hele inspireret af, at det var lykkedes mig at købe en del gamle ridder-, page- og dansedragter udrangeret fra Det Kongelige Teater. Det førte til festlige optog og danse i gaderne, jonglører, spillere og spillere. Gøglet er jo en hel anden måde at komme i kontakt med folk på, for enhver udklædning og optræden kalder på klovnens i os. Alle mennesker elsker klovnens og gøglerens, måske fordi de er i slægt med barnet i os, uskylden og oprigtigheden. Det livsbekræftende fører altid noget mere med sig. Jeg og min bedre halvdel begyndte at optræde med visesang først for pensionister, på plejehjem, i aktivitetshuse og beboerforeninger, på højskoler og i en del andre sammenhænge. Hvo intet vover, intet vinder!

Al livskvalitet udspringer af kreativitet, som igen udspringer af leg. Og legen har rødder i de barndomsoplevelser som umiddelbart synes os ligegyldige og uvedkommende. Men selvom barndommen kan synes fjern, så er den aldrig helt gået tabt. Vi kan synes, vi har glemt den, og derved se bort fra den. Men vi kan også vælge at invitere vor egen fortid ind i nuet, ind i vor opmærksomhed for at se, hvilken forbindelse vor barndoms lege har med vor nutid og fremtid. Ved at arbejde med livshistorie opdager vi måske, at vor hukommelse er en svindler, som plukker og udvælger scener efter behag. Vi indeholder alle et indre privat teater fyldt med scene og roller. Vor barndom, alt hvad vi har leget, al vor fortid lever i os, og kan være med til at fortælle vor livshistorie. Vor livskvalitet vil højnes, hvis vi sætter legen højest i tilværelsen. Ved at arbejde med legens betydning i vor livshistorie kan vi måske opdage måder, hvorpå vi kan ændre vort livsforløb og vor fremtid til noget bedre. Ved at afdække vore rødder i fortiden kan vi få større rodfæste i nutiden, hvorved vi kan få et nyt perspektiv på fortidige hændelser og følelser. Gennem erindringer om vor egen vej synes vi faktisk at kunne finde en ny fortid og åbne for en hidtil ukendt fremtid.

Alle har en livshistorie. Det er netop det, der gør os til menneskelige personligheder. Det, vi erindrer, karakteriserer os som menneske. Og har vi en god erindring om legens rolle i barndoms- og ungdomstiden, så vil det være lettere at kunne finde barnesindet i voksenjeget. At øse af kreativitetens kilder for stadig bedre at kunne deltage i den menneskelige samtale i livets store skuespil. Et levende fællesskab blandt levende mennesker fremstår på baggrund af vor evne til at kunne forestille os verden stadig anderledes og bedre, samt at kunne gøre alle de vante, rutinemæssige ting på stadig nye måder. Kun det legende menneske kan forhindre, at livet synker ned på et plan, hvor det er et rent gedemarked. Det legende menneske er samtidig **det hele menneske** i enhver af os. Det hele menneske er fortsat idealet for den folkelige idræt. Og må være det, fordi det hele menneske netop er en »**gøgler af guds nåde**«, som er i stand til at løfte hverdagslivet ind i evighedens perspektiv eller, hvad der er det samme, at gøre livet til et »**guddommeligt cirkus**«.

John Engelbrecht, filosof, forfatter, højskolelærer